

УДК 821.161.2.09'06-1:7.044]:141.32
DOI: 10.32589/2411-3883.21.2024.321310

Ганна Овсяницька
аспірантка кафедри української літератури
Запорізького національного університету
orcid.org/0000-0003-1057-1539
hanna.ovsianytska@ukr.net

МОТИВ БЕЗДОМНОСТІ У ВІРШІ “ВИТИНАНКА” Є. ЖАРИКОВОЇ: ПОЕТИКА МЕЖОВОСТІ

Анотація: Проблема співвідношення феноменів травми, пам'яті, історії в українській поезії є актуальною, позаяк реалії, пов'язані з війною, сприяють створенню текстів, визначальними рисами яких є екзистенційність, націленість на свідчення та реакцію, що виявляється в авторських інтенціях стосовно розвитку теми межовості як сукупності екзистенційного кола проблем стосовно граничних станів свідомості і ситуацій морального вибору. Ці тенденції спостерігаються насамперед у комбатантській поезії, навіть якщо вона тематично далека від висвітлення власно мілітарної тематики: мотиви війни та екзилью як втрати екзистенційного підґрунтя, у цих текстах простежуються на різних рівнях, але насамперед – на рівні сюжетно-образних структур та в організації художньої цілісності творів. Провідною особливістю цих текстів є націленість на консолідацію національних колективних психічних змістів і цінностей, які є основою національної колективної та особистісної ідентичності. У віршах такої тематичної спрямованості одним із архетипів духовної консолідації (як особистісної цілісності і як зв'язку між поколіннями нації) є Дім. У розвідці ми звернулися до аналізу одного із таких творів – до вірша “Витинанка” зі збірки “Між любов'ю і любов'ю” поетки, музикантки, військової Є. Жарікової. Мета розвідки спрямована на висвітлення: 1. Травми втрати дому як увиразника руйнування духовного світу ліричної героїні; 2. Мотивів пам'яті і посттравматичного зростання як руху до власної цілісності через подолання страху і розгубленості перед (не)буттям.

Методологія розвідки передбачає спробу поєднання герменевтичного аналізу, архетипної критики, міждисциплінарного та імагологічного аналізу, магології, рецептивної естетики. Частково застосовано історико-типологічний, порівняльний, психобіографічний методи, що дають змогу простежити генеалогічні та ідейні зв'язки із концепціями екзистенційності, що були оприявлені у письменницькому і філософському середовищі української еміграції ХХ ст.

За результатами визначено смислову та архетипно-символічну наповненість твору, акцентовано на екзистенційних параметрах ідейно-тематичної матриці твору, проаналізовано зв'язок концептуального наповнення назви вірша із мотивом травми та її подолання. Доведено, що українська поезія періоду війни рефлексує не лише над теперішніми подіями та онтологічною ситуацією, у якій опинилася нація, але й активно переосмислює спадок минулого.

Тема втрати дому і безґрунтовності стала однією із основних у художній та філософській думці української еміграції. Українські автори пропонували своє обґрунтування екзистенційного світогляду, властивого українській ментальності пропагували власну версію екзистенціалізму, основною ідеєю якого була ідея закоріненості в національний ґрунт. Ця ідея на рівні міфопоетики відлунює і в сучасній комбатантській поезії.

Ключові слова: екзистенціалізм, екзистенція, історія, лімінальне, маргінальність, міфопоетика, пам'ять, травма

Hanna Ovsianytska
PhD student
Zaporizhzhia National University
orcid.org/0000-0003-1057-1539
hanna.ovsianytska@ukr.net

POETICS OF BORDERLINESS IN THE YE. ZHARIKOVA`S POETRY “PAPERCUT”: THEME OF HOMELESSNESS

Abstract. The issue of the phenomena correlation of trauma, memory, and history in Ukrainian poetry is relevant to war reality because it provokes the creation of texts, a prominent feature of which is existential aesthetics, aiming to evidence and reaction which appear in the author`s intention regarding the development of the theme of borderliness as a summation of

the existential circle of problems regarding borderline states of consciousness and situations of moral choice. These tendencies are watched, the first, in combatant poetry even if it is divided thematically from outlining of militant theme itself: motifs of war and exile as a loss of existential ground are present in these texts on different levels but foremost – on the level of plot and image structures and mythopoetic models, via of which the modus of organizing of the artistic space of the works are emerged. In poems with that thematic aim, a mythic image of the home is one of the symbols of spiritual consolidation (as personal integrity and as a connection between nation generations). In the paper, we analyzed one of such works – the poem “Papercut” from the gathering “Between Love and Love” by Ye. Zharikova, of a poet, a musician, a combatant. The research purpose aims to outline: 1. The motif of home loss trauma as an expression of the character’s ideals crushing; 2. The motif of memory and post-traumatic growth as a movement to own integrity via the overcoming of fear and confusion in the face of (not)being. The paper’s methodology reveals the attempt to connect the hermeneutic approach, mythic and poetical analysis, archetype critics, imagology, interdisciplinary perspective and receptive aesthetic, which allows us to analyze comprehensively the structural and content canvas of the poetry. Particularly methods such as historical and typological, historical and comparative, and psycho-biographical were applied which allowed to determine the role of analyzed work within the context of modern Ukrainian poetry and retrace its genealogical connection with conceptions of existentialism which appeared in writing and philosophical environment of Ukrainian emigration of XX century. According to the results, it was determined the semantical, archetypal and symbolical content of the poem, was accented on the existential characteristics of the idea and thematic matrix of the work, there was analyzed the connection conceptual content of the poetry headline with the motif of trauma and its overcoming. In conclusion, it is proven that Ukrainian poetry of wartime reflects not only the recent events and ontological situation in which the Ukrainian nation is found. Modern Ukrainian poetry also considers and rethinks the spiritual legacy of the last century. The theme of home loss and groundlessness was one of the central ones in the philosophy and art of Ukrainian emigration. Ukrainian authors suggested their explanation of the existential ideology which is inherent to the Ukrainian mentality, the main idea of which was the idea of rooting in the native national ground. This idea on the myth and poetics level is echoing also in modern combatant poetry.

Keywords: *existentialism, existence, history, liminal, marginality, memory, mythopoetics, trauma.*

Вступ. На сьогодні в науковому дискурсі спостерігається зосередження уваги на між-дисциплінарних аспектах, пов’язаних з проблемами історії, пам’яті, травми, ідентичності в художніх текстах. Дотично висвітлюється також феномен межовості, позаяк він є одним із ключових культурних маркерів, пов’язаних із історичними, соціальними, естетичними, онтологічними, ціннісними, екзистенціальними аспектами буття в сучасному світі, який, із одного боку, визначає глобалізація й демократизація, а з іншого – розмивання меж, не лише географічних чи соціокультурних, але насамперед ціннісних, крайньою інстанцією якого є “співчуття до диявола”, що актуалізує деструктивні коди, які становлять основу імперських суспільств та культур. Війна, яку росія веде сьогодні проти України, стала можливою саме завдяки ціннісній індиферентності.

Українська комбатантська поезія є не лише свідченням про реалії війни з росією та її імперськими людиноненависницькими культурними векторами: незважаючи на притаманну цій поезії “естетику межовості” на рівнях ідей та поезики, вона якраз є тим, що окреслює та утверджує ціннісні пріоритети, не лише констатує факти, документує воєнні злочини росіян, але й виражає внутрішній, екзистенційно

осмислений досвід авторів, що спроектований на рівень ширших національних і культурних універсалій. У сучасному українському поетичному дискурсі комбатантська поезія є насамперед текстами про різні досвіди буття у війні, які не обмежуються лише побутом військового: для цих текстів є характерними діалогічність, консолідарність та емпатія, що визначає модус сприйняття цих текстів читачем як простір інтимності та граничної взаємодії.

Через російську агресію мотив вимушеного переселення з окупованих територій у межах країни та закордон так само знаходить місце у комбатантських творах, що інтенційно зближує ці тексти з тими, що були написані представниками української літературної еміграції упродовж ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвідки, присвячені аналізу параметрів межовості, пограниччя й перехідності в поезії, стосуються насамперед методології дослідження образності лімінального (Лисова, 2016), лінгвальних засобів вираження лімінального часу й простору (Лисова, 2018), аспектів міфопоетики й семіотики лімінальних об’єктів дому (Семерин, 2017), специфіки висвітлення парадигми межовості через образи землі й неба та екзистенційного подолання цієї межі (Тарнашинська, 2016),

параметрів вираження екзистенційного виміру межової свідомості (Тарнашинська, 2016), поетикальних властивостей межового часу в художній картині світу (Царук, 2017) та ін..

У художніх текстах мотиви пошуку, набуття або втрати ідентичності досить часто реалізуються через архетипний образ дому, який є виразником не просто цінностей, досвіду спільноти чи особистості, але й відображає її світоглядну картину світу (Андросова, 2011, с. 319).

Міфообраз дому в літературі є таким семантичним кодом, через проявлення якого в художніх текстах простежується зв'язок художнього світу зі світом об'єктивним, позаяк є своєрідним консолідатором тих процесів, які відбуваються в суспільстві на певному історичному етапі, про що свідчить ряд літературознавчих досліджень, присвячених висвітленню образу дому, бездомності й дотичної до них теми мандрів у поезіях авторів, що культивували у своїх творах естетику Модернізму (Павленко, 2011) й Постмодернізму (Андросова, 2011; Карач, 2018; Шаф, 2012). Прикметним є те, що образ дому, а також відповідні мотиви дому/бездомності в періоди тяжких соціальних потрясінь зазнають модифікацій, що виражається в їхній кореляції з мотивами травми й травматичної пам'яті, яка стає культурною раною, і, як би це парадоксально це не звучало, культурним надбанням у подальшому. Цей момент простежується в дослідженнях, присвячених мотивам дому, не-дому, антидому, травматичних місць пам'яті в поезіях воєнного періоду (Демченко, 2016; Демченко, 2016; Косарева, 2019).

Є. Жарікова – поетка, музикантка, бойова медиканка, авторка збірок “Мурахи Йогана Себастьяна” і “Між любов'ю й любов'ю”, у цих творах простежується звернення до тем втраченого дому й дитинства, травматичної пам'яті, межових станів і ситуацій, і чиїм творам притаманна метафоричність, міфологізм, своєрідна сюжетність. Її творчість, не зважаючи на метафоричність і символічність (інколи навіть – сюрреалістичність) і показову зосередженість на медитативних інтенціях, доцільно розглядати в контексті творів про війну, позаяк у її текстах ця тема так чи інакше оприявнюється на рівні архетипів, семантики та семіотичних кодів. Це стосується, зокрема, і вірша, поетикальні параметри якого ми спробували проаналізувати у цій розвідці.

Дослідження поетичних творів про російсько-українську війну в сучасному українському літературознавстві зумовлені неабияким зацікавленням науковців (Головченко, 2016; Кропивко, 2023; Курушина, 2022; Поліщук, 2016), зокрема і через те, що ця тема є болючою, актуальною і важливою для молодого покоління, про що свідчить тематична спрямованість студентських кваліфікаційних робіт (Шевченко, 2023; Шевчук, 2023). Тим не менш, творчість Є. Жарікової ще не була в полі зору літературознавців, коли не брати до уваги розвідки, присвячені категоризації провідних аксіологічних, естетичних і смислових тенденцій, що сформувалися в національному соціокультурному просторі після повномасштабного російського вторгнення (Кропивко, 2023; Курушина, 2022). У цих розвідках ім'я авторки побіжно згадується, тим не менш, на рівні широкого аналітичного висвітлення поезія її представлена не була. Тому вважаємо, що дослідження доробку авторки є перспективним не лише в межах цієї розвідки (що зумовлює його *актуальність*), а поетичні й пісенні тексти її – вдячним матеріалом для літературознавців.

Мета й методологія дослідження. Об'єктом дослідження цієї статті є вірш Є. Жарікової “Витинанка” зі збірки “Між любов'ю й любов'ю”. Мета дослідження – інтенціональність тексту, у якій виявлено феномени межовості й травми, що реалізуються через мотиви втрати дому, екзистенційної розгубленості, вибору, самотвердження через примирення із внутрішнім екзистенційним страхом, і – подолання цього страху через примирення.

Методологія дослідження поєднує принципи герменевтичного й міждисциплінарного аналізу, архетипної критики, імагології, рецептивної естетики, що дають змогу зануритися в смислову та естетичну канву тексту. Також частково використані історико-типологічний, компаративний, психобіографічний методи, аби простежити суголосся аналізованої поезії із ширшим історико-літературним і філософським контекстом.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Межовість, пограниччя є багатоаспектним предметом дослідження і включає в себе параметри, за якими науковці, досліджуючи зміст художніх текстів різних літературних родів, приділяють увагу різним поетикальним па-

раметрам – таким, що пов’язані з виражальними і зображальними можливостями твору (на рівні смислів, авторських естетичних пріоритетів і стратегій), і пов’язаними з ними певними соціокультурними та історичними аспектами. Межовість, як один із ключових концептів філософії екзистенціалізму (що простежується, зокрема, у працях К. Ясперса, П. Тілліха, М. Гайдеггера, М. Шлемкевича та ін.), є призмою, через яку художній твір може бути проаналізований із перспективи того, якою мірою корелюють об’єктивна реальність і авторське моделювання макрокосмосу твору, позаяк твір можна розглядати як реакцію свідомості автора на нетипові або травматичні обставини – такі, що не вкладаються в межі соціокультурного розуміння “нормальності”. Як зазначив М. Шлемкевич, “великі трагедії, тяжкі переживання нації часто є струсом духа, після якого приходять глибокі відкриття” (Шлемкевич, 1954, с. 32). По суті, автор був близьким до концепції К. Ясперса щодо межових, критичних ситуацій, як таких, що поєднують у собі конфліктність антиномій (Ясперс, 2009). Т. Ярошенко пов’язувала поняття межовості з діалектичним процесом перетворень і трансформацій: “Як історико-етична категорія “межовість” – це час розподілу і місце зустрічі старої і нової етики, моралі; проміжний, перехідний етап у моральному житті людини, суспільства” (Ярошенко, 2006). Виходячи з цієї думки, поняття межовості містить у собі модус лімінальності (Корінна, 2010; Лисова, 2016; Лисова, 2018) як належності двом протилежним за сутністю аксіологічним координатам (Ярошенко, 2006), які є не просто протилежними, а взаємовиключними.

В українській міжвоєнній і повоєнній літературі ХХ ст. поняття межовості увиразнювалося поняттям розгубленості (Шлемкевич, 1954) і безґрунтовності (Брюховецький, 2019; Павличко, 2002), про що, зокрема, свідчить досвід літературної творчості діаспори. Теми й мотиви, що її представники намагалися концептуалізувати, свідчать про переважання в цих текстах екзистенційності, пов’язаної з переживанням кризи ідентичності як “закинутості” (і суголосної із цим проблемою “турботи” як специфікою вираження людської присутності (концепція фундаментальної онтології М. Гайдеггера (Heidegger, 1962)) у чужий культурний, мовний, географічний, політичний, ціннісний тощо

простір, через художню перспективу якого автори транслюють травматичні мотиви втрати, що, за певними алгоритмами проявлення архетипів у конкретній онтологічній ситуації, сплітаються із онтологічним мотивом втрати дому, адже “дім для людини – не лише фізична, а й психологічна категорія. Більше того, це один із найважливіших архетипів, основа людського існування, хай не завжди усвідомлена” (Павленко, 2011, с. 80).

У світоглядно-естетичних вимірах української ментальності ідея дому пов’язується з аграрною культурою – такою, що складає опозицію номадичному світогляду і способу життя. Цей архетипний образ може проявлятися через топіку дому і тим самим увиразнювати просторові значення належності до Свого, на противагу належності до Чужого. Відповідний метонімічний образ Чужого може пов’язуватися з тим, що становить антиномію образній парадигмі Дому і символізує відсутність буттєвої й ціннісної опори для героїв таких творів і слугує маркером для увиразнення їхнього стану самотності й покинутості. Саме тому С. Павличко, аналізуючи підстави формування філософії й естетики МУРу, зазначила, що Ю. Шерех запропонував називати український варіант екзистенціалізму “антеїстичним” – як такий, що є питомим для національного світогляду й культури, але який за аксіологічними параметрами не збігається із іншими “екзистенціалізмами” притаманними європейським філософським та естетичним системам (Павличко, 2002, с. 626). Н. Андросова також зазначила, що значення образу дому як сукупності сем, пов’язаних із місцем проживання, є притаманним загальній картині світу в цілому, і що кожна національна картина світу має питоми, властиві лише їй особливості (Андросова, 2011, с. 319).

М. Шлемкевич розвинув концепції антеїзму та безґрунтовності, окреслені Ю. Шерехом і В. Петровим, створивши концепцію розгубленості української людини, яка сталася внаслідок розщеплення між двома різко протилежними культурними аксіологічними комплексами (національним та імперським), пов’язаними з насильницькими практиками викорінення питомого національного коду, основу якого складають ціннісні принципи ніким не нав’язаної віри як основи духовності спільноти (Шлемкевич, 1954). Коли говорити про міфобраз дому як

про символ, то в ньому сконцентрована також семантика культурного спадку як зв'язку поколінь, діалогу, позаяк сам феномен культури передбачає існування певного епістемологічного зв'язку як ретрансляції уявлень про світ: “дім – це територія, де функціонує поняття “своє”, імпліцитно втілюючи прикмети захищеності людини, зв'язку з предками та спадкоємності поколінь” (Семерин, 2017, с. 90). Теза М. Шлемкевича про те, що “сплутаний Ерос, Ерос на службі – сумний знак нашої розгубленості” (Шлемкевич, 1954, с. 113) є, по суті, такою, що якнайкраще ілюструє процес руйнування цього зв'язку як руйнування культури загалом, коли чуттєвість замінюється ідеологією, а тому наведені вище слова майже прямо переграються із думкою С. Зонтаг про повернення Еросу в інтерпретаційні практики, відмову від герменевтичної штучності (Sontag, 1964), яка в її розумінні так само пов'язується із симулякром цінностей. На нашу думку, через міфообраз дому реалізується авторська інтенція стосовно утвердження тієї чи іншої аксіологічної позиції. Як зауважила Н. Андросова, “антидім – це символ антизатишку, антипритулку, зруйнованості духовних основ буття. Він ілюструє те, що людина вже вирвана із сакрального-обжитого простору, і тому норми, мораль, порядок, які пропонувала культура сакрального дому, прийшли в стан розпаду всупереч загального порядку – укоріненню. У зв'язку з цим виникають “замінники” (Андросова, 2011, с. 322).

На сьогодні, у зв'язку із подіями російсько-української війни, художні та філософські версії й концепції екзистенціалізму, запропоновані письменниками попередньої епохи, виявилися надзвичайно актуальними, зважаючи також на метамодерністські тенденції, пов'язані із переосмисленням інтелектуальної спадщини попередньої епохи та реконструкцією гуманістичних цінностей, загальнолюдських ідеалів і вічних істин, внаслідок чого відбувається переорієнтація фокусу уваги на те, якою мірою автор є щирим із читачем). ХХ століття було плідне на ідеологічні заміники того, що зветься творчістю. Цей спадок став хибним для теперішнього століття, яке в українському досвіді перебуває на стадії пошуку адекватної мови, про що свідчить також мова теперішньої мілітарної поезії, у якій мотив любові є таким, що зосереджує довкола себе інші екзистенційні мотиви, особливо такі,

що стосуються безпосередньо боротьби й змагання за право людини, національної спільноти бути. Можна стверджувати, що в цих творах простежується закономірна тенденція звернення до Еросу, що довгий час був пригноблений тоталітарною ідеологією, адже мілітаристський код найчастіше в культурі пов'язувався саме з Логосом (або його заміником, коли говорити про імітацію творчості, про слово на сторожі ідеології).

Творчість багатьох сучасних українських авторів спрямована на вираження тих смислових і ціннісних аспектів, які набувають особливого значення під час війни, що пов'язане, зокрема, із ситуацією втрати (близької людини, дому тощо). Вони прочитуються в творах як свідчення про руйнування світових підвалів, висловлене на рівні символіки: через звернення до космогонічного сюжету боротьби антитетичних начал, добра і зла, смерті й відродження, духовної сліпоти та усвідомлення справжніх цінностей.

Мова поезій Є. Жарікової напрочуд явно відображає цю практику повернення мілітарної поезії до мови чуттєвості, яка була замінена жорстко регламентованою мовою ідеології у попередню епоху, не зважаючи на те, що її поезія є насамперед такою, що виростає з авторського суб'єктивного досвіду дитячого сприйняття цілісності світу. Саме тому тема дитинства є однією з основних у творчому доробку Є. Жарікової, а її ліричні герої є найчастіше або дітьми, або дорослими, які звертаються до свого дитячого минулого, що переплетене з минулим родини, спільноти. Топіка дитинства структурує художню картину світу через ремінісценції та алюзії на мистецькі твори того культурного середовища, у якому виросла й сама авторка, і її герої, якщо враховувати автобіографічність поезій та маркери змістоформи. Такі параметри визначають формування образної парадигми дому – провідного аспекту стилю поезій Є. Жарікової.

М. Еліаде зазначив, що “наш світ завжди перебуває в центрі” (Еліаде, 2001, с. 24), а космогонічна структура наслідує структуру будівлі. “Центр – це саме те місце, де існує вихід на інший рівень, де простір стає священним, справді реальним (курсив М. Еліаде – Г. О.). Творення передбачає надмір дійсності, іншими словами, вторгнення священного у Світ. Звідси впли-

ває, що будь-яка будівля чи предмет мають за взірець космологію” (Еліаде, 2001, с. 25). Також філософ акцентував первісні значення просторовості: “освоєння території наслідуює космогонію. Після того як ми виокремили космогонічне значення центру, ми краще розуміємо, чому кожне оселення людини на певному місці повторює створення Світу, починаючи з центральної точки” (Еліаде, 2001, с. 25). Отже, художній твір так само підпорядковується принципу ізоморфізму міфомислення: автор структурує оповідь відповідно до параметрів процесу творення світу.

У поезії Є. Жарікової “Витинанка” структурна та семантична організація художньої картини світу твору реалізується за рахунок її смислотворчих доміант. Перші рядки поезії містять рефлексії ліричної героїні, чий душевний стан корелює зі станом простору, у якому вона перебуває: через перспективу мовлення ліричної героїні авторка моделює символічний образ долі, який концентрує декілька мотивів – ініціації, хаосу, душевної кризи, спустошення, які реалізуються через подієву канву: *“Доля-маломірка китайська шмотка в обтяжечку / Зі стразами на клею / Порвала її і зробила ганчірку / Хата пів року віника не бачила – / Треба поганяти пил”* (Жарікова, 2023, с. 68). Спонтанність дій свідчить про екзистенційне переживання душевної кризи, обнулення почуттів, спустошення перед актом символічного оновлення світу, пов’язаного із прибиранням.

Отже, символіка поезії багатошарова – її потрібно проаналізувати на кількох рівнях. Зокрема, досить цікавою у цих рядках є стратегія творення символу долі через прийом метонімії: реалізація смислового коду відбувається образу на двох рівнях – екзистенційному та космогонічному. На першому рівні в аналізованому вірші простежується мотив ініціації ліричної героїні як символічної смерті: образ долі в художніх творах часто є архетипною проекцією постаті ліричного героя – його Самості, що пов’язується з його розумінням життєвого призначення, ціннісних пріоритетів, намірів тощо. Зокрема, архетип Самості часто пов’язується з мотивом шляху як екзистенційним вибором героя, і разом із тим – із мотивом його дорослішання. Ці рядки рядки поезії Є. Жарікової викликають асоціацію з першими рядками вірша Е. Каммінгса (переклад І. Андрусяка): *“Ти можеш бути*

всім, і навіть над усім. Коли ти молодий, життя тобі як одяг” (Каммінгс, 2003, с. 105). Разом із тим символічний образ долі у Є. Жарікової резонує із мотивами болю та непотрібності: доля-маломірка, порвана на ганчірку, у подальших рядках через конкретизацію-уособлення “китайської шмотки в обтяжечку зі стразами на клею”, вводить читача в контекст панівної у світі ліричної героїні імітації життя; подібний образ може так само вказувати не просто на її душевну кризу чи екзистенційний вакуум (концепція В. Франкла), а на семантику недостатності, обмеженості, що пов’язана з відчуттям ліричної героїні прожитого не-свого життя. Інакше, мотив, який оприявнюється у подальших рядках (мотив прибирання) якомога повніше окреслює спробу ліричної героїні впорядкувати, оновити життєвий простір, і навіть – освоїти його, адже образ не метеної пів року хати асоціативно пов’язаний із забуттям і загубленістю. М. Еліаде зауважив, що “оселення на якійсь території означає, врешті, її освячення. Коли це оселення не тимчасове, як у кочівників, а постійне, як у осілих племен, воно передбачає життєво важливе рішення, що стосується всієї громади. Розташування на певному місці, впорядкування і заселення його теж передбачають екзистенційний вибір: вибір Всесвіту, за який ми будемо відповідати, “створивши” його” (Еліаде, 2001, с. 19).

Отже, розгорнута канва архетипних образів акумулює в наведених вище рядках Є. Жарікової той смисловий код, що пов’язаний водночас із особистісною кризою ліричної героїні, а також – із готовністю до трансформації: героїня ніби опиняється на межі.

У наступних рядках мотив межовості проявляється через поетикальні стратегії непрямо описаного досвіду ліричної героїні, образи якої ніби вводять читача в подвійний контекст реальності війни: *“Щось носилося в небі вночі Не лишило слідів Але вимкнуло світло Три дні не могли полагодити”* (Жарікова, 2023, с. 68). У підтексті міститься натяк на космогонічний мотив боротьби світла й темряви, але разом із тим – інтегральний мотив єдності, який так чи інакше реалізується у вірші через параметри межовості як відгородженості від не-свого простору: *“Впізнавали в темряві своїх за вовчою нудьгою За спрагою того що призначено не нам”* (Жарікова, 2023, с. 68). Через образ “вов-

чої нудьги” у рядках так само окреслюється екзистенційний мотив самотності, розгубленості, невпевненості, ізольованості, який більш явно висвітлюється в наступних рядках: *“Навіть якщо це біль Бо як же солодко болить по той бік ріки”* (Жарікова, 2023, с. 68). Архетипний образ ріки й води в цих рядках може вказувати одразу на декілька семантично-семіотичних значень, пов’язаних із міфічним мисленням, а також – на певні культурні архетипи (хоча б згадати річку Геракліта як прецедентний образ, що виражає не просто історичну передумову зміни часу, космогонічні темпоритми всесвіту, але насамперед – неповторність людського досвіду, як і неповторність тієї екзистенції, яку людина реалізує через порив до трансцендентного й утвердження життя, через інтенції внутрішньої боротьби і вибору). Образ ріки може вказувати на топос потойбіччя, відмежування від питомого простору, або символічного відмежування від суб’єктивних параметрів того часу, який є важливим для ліричної героїні. Зокрема, на характер межовості її стану вказує амбівалентна образна парадигма болю, яка значною мірою відображена через невпевненість ліричної героїні в своїх почуттях, тобто йдеться про певну дисоціацію, почуття відокремленості від себе, що є однією з ознак кризи ідентичності. У наступних рядках цей мотив проявляється більш прозоро: *“Раніше шукали людей зі схожими обличчями Потім іменами Тепер шукаємо зв схожими діагнозами”* (Жарікова, 2023, с. 68). Аспекти межового стану тут представлені через авторські стратегії моделювання ситуацій, у яких лірична героїня намагається долучитися до спільноти як до цілого, не зважаючи на те, що почувається в довколишньому просторі зовсім незатишно: інакше, образи людей, їхні характерологічні атрибути (“обличчя”, “імена”, “діагнози”) сприймаються героїнею як проєкції її власних почуттів, цінностей, інтенцій.

Наступні рядки вірша організовані авторкою за принципом моделювання діалогу, який у творі несе символічне навантаження: *“Треба дещо розпитати – Як цей жанр називається? – Витинанка – Тому так боляче? – Саме тому. – Але гарно ж? – Ага”* (Жарікова, 2023, с. 68). Наведені рядки розкривають більш повно символіку назви твору, яка грає смислово, консолідуючу, концептуальну роль. Наприклад, у “Глумачному словнику української мови у

20 томах” у словниковій статті представлено дієслово “витинати”, від якого слово “витинанка” є похідним: “1. що. Відокремлювати, відрізати що-небудь від чогось. 2. що. Виготовляти що-небудь за допомогою вирізання. 3. кого, що. Вирубуючи, вирізаючи і т. ін., знищувати кого-, що-небудь. 4. що і без прям. дод. Грати або виконувати із запалом (перев. музичні твори, танці)” (Витинати. Глумачний словник української мови у 20 томах. Словник української мови online. Томи 1–14).

Останнє значення із цього переліку може мати інтертекстуальний характер зв’язку цього твору Є. Жарікової з іншими її творами, представленими в згаданих вище збірках, у яких мотив музики є одним із провідних (дослідження цього аспекту є перспективним в контексті інших творів авторки), що може бути пов’язаним із біографічними аспектами творчості Є. Жарікової, адже за фахом вона також є музиканткою. Тим не менш, перші три значення слова “витинати” концептуалізують провідний мотив саме цієї поезії: мотив болю, оприявнений у символічному діалозі, розвивається до кульмінаційної точки в наступних рядках, у яких своєю чергою, переплітається з мотивами стійкості, з одного боку, а з іншого – мотивами самотності й бездомної неприкаяності: *“І здається що стала сильнішою за те Що тебе вбивало А насправді невід’ємно пахнеш Пахнеш чужинкою І місцеві пси гавкають на тебе Але не кусають А місцеві привиди Припиняють тобою цікавитись”* (Жарікова, 2023, с. 69).

Названі мотиви в наведених рядках увиразнюють, із одного боку, характер межовості тієї ситуації, чужого простору, світу людей та інших істот, у якому опинилася лірична героїня, а з іншого – проявляють її життєві пріоритети та стратегії протистояння травматичному досвіду вимушеної маргінальності (слухним є зауваження С. Павличко про те, що маргінес є продуктивним і передбачає динамічну опозицію (Павличко, 2002, с. 626): *“Домашні тварини йдуть на веселку Домашні люди йдуть з дому й додому (непрохані коментатори йдуть нахуй)”* (Жарікова, 2023, с. 69). Отже, у наведеному рядкові розкривається образ ліричної героїні як такої, що здатна до відчуженого сприйняття звичного плину життя, але яка також готова відстоювати свої межі і захищатися усіма можливими засобами, про що свідчить відповідна

конструкція із обсценною лексикою. Також у наведених рядках мотив дому переплітається з мотивами особистісного простору, і вони поєднуються такою мірою, як корелюються мотиви внутрішньої сили героїні та її вразливості.

У наступних рядках маємо вже безпосередню присутність дитячих образів у художньому просторі, зокрема, у цьому випадку архетип Дитини так само реалізується на декількох рівнях, консолідуючи згадані вище мотиви часовості, що переплітаються із екзистенційним мотивом шляху, який увиразнює, з одного боку концептосферу екзистенційного досвіду, а з іншого, оприявнюється через конотації того, що виходить за межі земного часу, відведеного людині для проживання власної долі: *“А діти іноді застигають і дивляться прямо в майбутнє Де вже немає нас Сьогодні вдвох за цим застала Сиділи між гаражами – Не сполохала Не намагалася осмикнути Йшла обережно А сама подивилася у зворотний бік”* (Жарікова, 2023, с. 68). Мотив межовості в цих рядках проявляється через авторські стратегії конкретизації топосів твору: образи будівель гаражів натякають, із одного боку, на мотиви бездомності й самотності, а з іншого – на спроби героїв віднайти затишне місце посеред світу, у межах якого відчуття беззахисності онтологізується, і структурувати той маленький простір, що їм відведений.

Водночас бачимо, як у тексті поезії лірична героїня так само ніби застигає через намагання не сполохати спокій дітей і їхнє почуття відмежованості від світу, адже вона свідомо того, що свій шлях людина долає на самоті, так само проживає свій екзистенційний досвід, а тому годі сподіватися, що їй стане домом місце в світі, що ніколи домом не буде. Зокрема, рефлексії ліричної героїні так само мають ретроспективний характер.

У наступних рядках чіткіше вираження сюжетних елементів, які переходять із попередніх рядків твору, і які так само корелюють зі згаданими вище мотивами. У наведених рядках знову маємо символічний діалог: *“– дитина здуріла Не спить уже місяць до ранку – повезли малу до бабки Хай викачає яйцем переляк Бабка перехрестила повітря ножем А качати не стала”* (Жарікова, 2023, с. 68). У цих рядках взаємодія інтенцій темпоральності проявляється через образи людей, пов'язані між собою родовими зв'язками. Прикметним є те, що ці образи є жі-

ночими: ліричної героїні, маленької дівчинки й літньої жінки, яка розуміється на магії. Отже, темпоральний мотив у цих рядках персоніфікується. Відмова літньої жінки виконувати певні магичні практики може асоціативно актуалізувати мотив віри в майбутнє покоління: у те, що мала дитина буде здатна подолати екзистенційну розгубленість перед світом і страхи самотійно: *“Перезирнулися з нею Удвох помолилися комусь Кого так ніколи і не вигадають у цих широтах”* (Жарікова, 2023, с. 68). Останні рядки пов'язані з мотивом мовчання, яке проявляється, із одного боку, як свідчення про невідомий нікому езотеричний досвід, а з іншого – як свідчення про усвідомлення власної ізольованості, позаяк чужий простір є наповненим культурою байдужості й нерозуміння з боку інших.

Мотив магичної практики відображає мотив символічного зведення дому – простору, у якому безпечно й затишно. Символічним у цьому плані є також мотив єдності, що передбачає спілкування героїв між собою: *“– Дитина вперше заснула за сорок днів Яке щастя – Плюнь а то зглазиш Плюнь кажу”* (Жарікова, 2023, с. 68). У наведених рядках мотив сну так само може вказувати на межові характеристики екзистенційного досвіду персонажів: у наведених вище рядках авторка моделює не просто мотив зв'язку поколінь і часів (через архетипи Дитини, Літньої Жінки й Посередниці, якою, у цьому контексті, виступає лірична героїня вірша), а насамперед – мотив зв'язку земного й сакрального просторів (мотив перехрещення повітря ножем символізує якраз метафізичну єдність цих вимірів). Через такі міфопоетичні стратегії авторка, із одного боку, виражає ідею єдності буття, космічної узгодженості всіх елементів космогонічної структури образу світу в творі (на протигагу первинному хаосу, метафорою якого у перших рядках виступає образ занедбаної і забутої хати), а з іншого, – мотив узгодженості всіх рівнів свідомості ліричної героїні, що стало можливим завдяки її внутрішнім екзистенційним трансформаціям та через переживання ініціації відповідно – у вигляді спроби впоратися із власними страхами, які ховаються в глибинах несвідомого (на що може вказувати мотив сну).

Образ ліричної героїні є проекцією архетипу Дитини, змістів її внутрішнього досвіду, які проступають із минулого в її сьогоденні й

проектуються в майбутнє. Звертаючись ще раз до назви твору Є. Жарікової, образ витинанки може, у цьому контексті, увиразнювати мотив внутрішньої трансформації, яку проходить людина, долаючи комплекси вразливості в момент критичного самоусвідомлення, не сподіваючись відгородитися від світу чи сховатися у своєму внутрішньому домі, який існує на глибинних рівнях індивідуального психічного досвіду. Поряд із образом дитини, як уособленням майбутнього, символ витинанки може також декодувати значення стійкості людської індивідуальності, роду й нації. У цьому вірші Є. Жарікової непрямо говорить із читачем (на рівні символів) про досвід тих, хто втратив дім через війну, виїхав із окупації або знайшов тимчасовий притулок далеко за межами країни – але жодне з цих місць не здатне стати людині домом, коли людина не віднайде внутрішнього миру, не здолає власну вразливість і страхи, існування яких передбачає феноменологія людської екзистенції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Українська поезія періоду російсько-української війни має ряд особливостей, які пов'язані передовсім із процесами переосмислення культурного спадку і колективного досвіду попередніх поколінь. Тема бездомності, безґрунтовності стала однією із провідних у середовищі української діаспори. Письменники повоєнного покоління минулого розвивали у своїх працях концепцію українського екзистенціалізму, окреслювали його специфіку з перспективи антеїзму (Ю. Шерех), приділяли увагу концепції розгубленості української людини (М. Шлемкевич), безґрунтовності (В. Петров) тощо.

Є. Жарікова, поетка, музикантка і військовослужбовиця, хоч і не є авторкою з діаспори, але в її творчості мотив втрати дому є одним із провідних. У вірші “Витинанка” мотив кризи ідентичності, самотності, розгубленості переплітається з мотивом бездомності, незахищеності ліричної героїні, її вразливості перед лицем світу, що в художньому світі набуває характеристик байдужого та ворожого – так авторка моделює онтологічні параметри власної картини світу. Архетипні образи консолідують смисловий спектр переплетених мотивів творення по лінії взаємодії персонажів “Дитина – Лірична героїня – Літня Жінка”. Через архетипні об-

рази Дитини та Літньої Жінки на смисловому рівні твору простежуються мотиви символічного творення уявного Дому через єдність зі Своїми та через примирення із власним екзистенційним страхом перед не-своїм простором, який у вірші набуває конотацій абсолютно чужого світу. У творі Є. Жарікової ця семантика прочитується через поетикальні стратегії проявлення архетипу Дитини в образі дівчинки, через який синтезується концептосфера єдності досвіду, часу, поколінь, земного й сакрального простору, здатності до екзистенційних трансформацій. Зокрема, образ дитини додатково набуває символічного потенціалу надії. Феномен межовості, який структурує образ ліричної героїні, проявляється на рівні топосів, у межах яких героїня розгортає своє внутрішнє мовлення, подієву функцію посередника між світами, просторами, поколіннями, шляхами, діями, виборами. Через образ витинанки й співвіднесення його з долею людини, із діями й виборами у важких обставинах, авторка оприявнила мотив особистісної, родинної, національної стійкості.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у всебічному і комплексному аналізі тем, мотивів і поетики доробку Є. Жарікової в широкому інтермедіальному, історичному та соціокультурному контексті.

ЛІТЕРАТУРА

- Андросова, Н. Образ дому, бездомності та антидому в поезії літературного угруповання “Буба-бу” (2011). *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*. Сер.: *Філологічна*, 20, 318–329.
- Брюховецький, В. (2019). Засновок концепції “безґрунтовності” Віктора Петрова. *Слово і Час*, 7, 3–17.
- Витинати. *Глумачний словник української мови у 20 томах. Словник української мови online. Томи 1 – 14. Український мовно-інформаційний фонд НАН України*. <https://sum20ua.com/?page=374&searchWord=%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8&wordid=11143>.
- Головченко, Н. (2016). Верлібр як форма сучасної української поезії (на прикладі збірки “Вірші з війни” Бориса Гуменюка (2015)). *Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації*, 1 (42), 81–91.

- Демченко, А. (2016). Поетика тріади “дім – не-дім – антидім” у збірці Сергія Жадана “Життя Марії”. *Сучасні літературознавчі студії. Феномен дому в літературознавчій перспективі*, 13, 207–216.
- Демченко, А. (2016). Художні моделі топосу дому в поетичній збірці Любові Якимчук “Абрикоси Донбасу”. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки*, 2, 101–105.
- Еліаде, М. (2001). *Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання*. Основи.
- Жарікова, Є. (2023). *Між любов’ю й любов’ю*. Гамазин.
- Каммінгс, Е. (2003). *Тюльпани й димарі*. Норд-Прес.
- Карач, А. (2018). Мотив мандрів у ліриці дев’ятого десятиліття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 67 (2), 139–145.
- Корінна, В. (2010). Межа як один із топосів, що породжують почварність (на матеріалі української прози початку ХХ ст.). *Актуальні проблеми слов’янської філології*, ХХІІІ(4), 101 – 113.
- Косарева, Г. (2019). *Травматичні місця пам’яті у збірці поезій “Абрикоси Донбасу” Л. Якимчук*. В: Поліщук О., Підопригора С., Косарева Г. *Модель пам’яті в українській пост/модерністській літературі* (с. 65–73). Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили.
- Кропивко, І. (2023). Протистояння російській агресії: реальність та художня альтернатива (досвід української й польської літератур). *Bibliotekarz Podlaski*, 59(2), 213–229.
- Курушина, М. (2022). Образи українських міст у наративах воєнного часу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Історія”*, 62, 181–202.
- Лисова, К. (2016). Лінгвальні засоби вираження лімінального часу і простору в сучасній англійській поезії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 21(2), 70–72.
- Лисова, К. (2018). Методологія дослідження образності лімінального в сучасному англійському поетичному дискурсі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис”*, 4, 64–69.
- Павленко, Л. (2011). Образ дому в поезії Віктора Кордуна. *Слово і Час*, 2, 80–86.
- Павличко, С. (2002). *Теорія літератури*. Основи.
- Поліщук, Я. (2016). *Ars masacrae, або Про те, чи є поезія на війні*. *Слово і час*, 7, 3–11.
- Семерин, Х. (2017). Міфопоетика і семіотика лімінальних об’єктів дому в поетичних текстах Василя Стуса (на матеріалі збірки “Палімпсести”). *Scripta manent: молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики*, 4, 90–93.
- Тарнашинська, Л. (2016). Василь Стус: художньо-екзистенційний вимір межової свідомості. *Слово і час*, 3, 44–52.
- Тарнашинська, Л. (2006). Парадигма “землі” і “неба” як екзистенційне подолання “межі” (балансування Віктора Кордуна на лезі “між”). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство)*, 64(2), 196–209.
- Царук, А. (2017). Межовий час у художньому світі П. Перебийноса. *Людина віртуальна: нові горизонти*, 1, 64 – 67.
- Шаф, О. 2012. Мотив мандрів у творчості Сергія Жадана в контексті “Маскулінної неприступності”. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*, 14, 91–98.
- Шевченко, А. (2023). *Соціокультурні особливості сучасних мистецьких творів в умовах російсько-української війни*: [Магістер. роб., Херсонський державний університет]. Репозитарій Херсонського державного університету .
- Шевчук, К. (2023). *Травма в сучасній поезії про російсько-українську війну*. [Бакалавр. роб., Національний університет “Києво-Могилянська академія”]. Репозитарій Національного університету “Києво-Могилянська академія”.
- Шлемкевич, М. (1954). *Загублена українська людина. Життя і мислі*. Нью-Йорк.
- Ярошенко, Т. (2006). Межовість як проблема сучасної філософської етики. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: філософія*, 734, 116–121.
- Ясперс, К. (2009). *Психологія світоглядів*. Юніверс.
- Heidegger, M. (1962). *Being and time*. Blackwell Publishers Ltd.

Sontag, S. (1964). *Against Interpretation*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://static1.squarespace.com/static/54889e73e4b0a2c1f9891289/t/564b6702e4b022509140783b/1447782146111/Sontag-Against+Interpretation.pdf

REFERENCES

- Androsova, N. (2011). *Obraz domu, bezdomnosti ta antydomu v poezii literaturnoho uhrupuvannia "Bu-ba-bu"*. [The Image of Home, Homelessness and Antihome in the Poetry of Literary Group "Bu-ba-bu"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Ser.: filolohichna*, 20, 318–329. [In Ukrainian].
- Briukhovetskyi, V. (2019). *Zasnovok kontseptsii "bezgruntovnosti" Viktora Petrova*. [The Conception Statement of "Groundlessness" by Viktor Petrov]. *Slovo i chas*, 7, 3–17. [In Ukrainian].
- Demchenko, A. (2016). *Khudozhni modeli toposu domu v poetychnii zbirtsi Liubovi Yakymchuk "Abrykosy Donbasu"* [Artistic Patterns of Home Setting in L. Yakymchuk's Poetry Gathering "Donbas Apricots"]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seria: Filolohichni nauky*, 2, 101 – 105. [In Ukrainian].
- Demchenko, A. (2016). *Poetyka triady "dim – ne-dim – antydim" u zbirtsi Serhiia Zhadana "Zhyttia Marii"* [The Poetics of Triad "Home – Not-Home – Anti-home" in S. Zhadan's Poetry Gathering "Maria's Life"]. *Suchasni literaturoznavechii studii. Fenomen domu v literaturoznavechii perspektyvi*, 13, 207–216. [In Ukrainian].
- Eliade, M. (2001). *Sviashchenne i myrske. Mify, snovydinna i misterii. Mefistofel i androhin. Okultyzm, vorozhbytsvo ta kulturni upodobannia* [Sacral and Secular. Myths, Dreams and Mysteries. Mephisto and Androgyny. Occultism, Divination, and Cultural Preferring]. *Osnovy*. [In Ukrainian].
- Heidegger, M. (1962). *Being and time*. Blackwell Publishers Ltd.
- Holovchenko, N. (2016). *Verlibr yak forma suchasnoi ukrainskoi poezii (na prykladi zbirkky "Virshi z viiny" Borysa Humeniuka (2015))* [Verlibr as a Form of Modern Ukrainian Poetry (Considering by the Example of B. Humeniuk's Poetry Gathering "Verses from the War" (2015))]. *Osvita rehionu: Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii*, 1 (42), 81–91. [In Ukrainian].
- Kammings, E. (2003). *Tiulpany y dymari*. [Tulips and Funnels]. Nord-Pres. [In Ukrainian].
- Karach, A. (2018). *Motyv mandriv u lirytsi deviatdesiatnykiv*. [Theme of Wanders in the Poetry of the Ninety of XX Century Ukrainian Authors.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria filolohichna*, 67 (2), 139–145. [In Ukrainian].
- Korinna, V. (2010). *Mezha yak odyin iz toposiv, shcho porodzhuiut pochvarnist (na materialy ukrainskoi prozy pochatku KhKh st.)* [Borderline as an One of the Settings Which Create the Monstrousness]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*, XXIII(4), 101–113. [In Ukrainian].
- Kosarieva, H. (2019). *Travmatychni mistsia pamiaty u zbirtsi poezii "Abrykosy Donbasu" L. Yakymchuk*. [Traumatic Memory Places in L. Yakymchuk's Poetry Gathering "Donbas Apricots"]. In: *Polishchuk O., Pidopryhora S., & Kosarieva H. Model pamiaty v ukrainskii post/modernistskii literaturi* (c. 65–73). Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly. [In Ukrainian].
- Kropyvko, I. (2023). *Protystoiannia rosiiskii ahresii: realnist ta khudozhnia alternatyva (dosvid ukrainskoi i polskoi literatur)*. [Resistance to Russian Aggression: Reality and Artistic Alternative (the Experience of Ukrainian and Polish Literatures)]. *Bibliotekarz Podlaski*, 59(2), 213–229. [In Ukrainian].
- Kurushyna, M. (2022). *Obrazy ukrainskykh mist u naratyvakh voiennoho chasu*. [The Images of Ukrainian Cities in Narrations of Wartime]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seria "Istoriia"*, 62, 181–202. [In Ukrainian].
- Lysova, K. (2016). *Linhvalni zasoby vyrazhennia liminalnoho chasu i prostoru v suchasni anhlomovni poezii*. [Lingual Instrumentality for Expression of Liminal Time and Space in Modern English-Written Poetry]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*, 21(2), 70–72. [In Ukrainian].
- Lysova, K. (2018). *Metodolohiia doslidzhennia obraznosti liminalnoho v suchasnomu anhlomovnomu poetychnomu dyskursi*. [Investigation Methodology for Image-

- Creating of Liminal in Modern English-Written Poetry Discourse]. *Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnogo universytetu bezpeky zhyttiediialnosti "Lvivskiy filolohichniy chasopys"*, 4, 64–69. [In Ukrainian].
- Pavlenko, L. (2011). *Obraz domu v poezii Viktora Korduna*. [The Image of Home in Victor Kordun's Poetry]. *Slovo i Chas*, 2, 80–86. [In Ukrainian].
- Pavlychko, S. (2002). *Teoriia literatury*. [Literature Theory]. *Osnovy*. [In Ukrainian].
- Polishchuk, Ya. (2016). *Ars masacrae, abo Pro te, chy ye poeziia na viini*. [Ars Masacrae, Or of Does the Poetry Exist in War]. *Slovo i chas*, 7, 3–11. [In Ukrainian].
- Semeryn, Kh. (2017). *Mifopoetyka i semiotyka liminalnykh ob'ektiv domu v poetychnykh tekstakh Vasylia Stusa (na materialy zbirky "Palimpsesty")*. [Mythopoetics and Semiotics of Liminal Home Objects in V. Stus's Poetry (based on the "Palimpsests" Gathering)]. *Scripta manent: molodizhnyi naukovyi visnyk Instytutu filolohii ta zhurnalistyky*, 4, 90–93. [In Ukrainian].
- Shaf, O. (2012). *Motyv mandriv u tvorchosti Serhiia Zhadana v konteksti "Maskulinnoi bezprytulnosti"*. [Theme of Wanders in S. Zhadan's Heritage According to the Context of "Masculine Homelessness"]. *Tainy khudozhnogo tekstu (do problemy poetyky tekstu)*, 14, 91–98. [In Ukrainian].
- Shevchenko, A. (2023). *Sotsiokulturni osoblyvosti suchasnykh mystetskykh tvoriv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny*. [Social and Cultural Features of Modern Fiction in Russian-Ukrainian Warfare Condition]. [Master's thesis., Khersonskiy derzhavnyi universytet]. Khersonskiy State University Repository. [In Ukrainian].
- Shevchuk, K. (2023). *Trauma v suchasni poezii pro rosiisko-ukrainsku viinu*. [Trauma in Modern Poetry of Russian-Ukrainian War]. [Bachelor's thesis, Natsional University "Kyiv Mohyla Akademy"]. Natsional University "Kyiv Mohyla Akademy" Repository. [In Ukrainian].
- Shlemkevych, M. (1954). *Zahublena ukrainska liudyna. Zhyttia i mysl*. [Perplexed Ukrainian Human. Life and Thoughts]. Niu-York. [In Ukrainian].
- Sontag, S. (1964). *Against Interpretation*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://static1.squarespace.com/static/54889e73e4b0a2c1f9891289/t/564b6702e4b022509140783b/1447782146111/Sontag-Against+Interpretation.pdf
- Tarnashynska, L. (2016). *Vasyl Stus: khudozhno-ekzystentsiinyi vymir mezhovoi svidomosti*. [Vasyl Stus: Artistic and Existential Dimension of Borderline Consciousness]. *Slovo i chas*, 3, 44–52. [In Ukrainian].
- Tarnashynska, L. (2006). *Paradyhma "zemli" i "neba" yak ekzystentsiine podolannia "mezhi" (balansuvannia Viktora Korduna na lezi "mizh")*. [Paradigm of "Earth" and "Heaven" as an Existential Edge Overcoming (V. Kordun's Balancing on the Blade "Between")]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (literaturoznavstvo)*, 64(2), 196–209. [In Ukrainian].
- Tsaruk, A. (2017). *Mezhoviy chas u khudozhnomu sviti P. Perebyinosa*. [Borderline Tense in P. Perebyinosa's Artistic World]. *Liudyna virtualna: novi horyzonty*, 1, 64–67. [In Ukrainian].
- Vytynaty. [To cut]. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy u 20 tomakh. Slovnyk ukrainskoi movy online. Tomy 1 – 14. Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy*. <https://sum20ua.com/?page=374&searchWord=%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8&wordid=11143>. [In Ukrainian].
- Yaspers, K. (2009). *Psykhologhiia svitohliadiv*. [Psychology of Ideologies]. Yunivers. [In Ukrainian].
- Yaroshenko, T. (2006). *Mezhovist yak problema suchasnoi filosofskoi etyky*. [Borderlinesness as a Problem of Modern Philosophical Ethics]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: filosofii*, 734, 116–121. [In Ukrainian].
- Zharikova, Ye. (2023). *Mizh liuboviu y liuboviu*. [Between Love and Love]. Hamazyn. [In Ukrainian].